

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XIII. Senatum idoneum legendum esse, eiusque leges, itemque de consiliarijs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

uimus, ut hos quos in officium nos patrum prouebimus nostrorum, hi sub aliena sint potestate. Nam si emancipationis actio dudum quidem & per eas quae nuncupantur legis actiones, facta cum iniuriis, & alapis, liberabat eos huiusmodi vinculis; quomodo futuri essent Codicilli omnium honestissimi dati à praesidente vniuersi imperio, non eos posse paterna potestate liberare? Nunc autem clementius aut etiam honestius in Republica cogitantes: Sed super gloriosissimis consulibus, qui proprium nomen ipsi post imperium praebent, & solis consularibus Codicillis honorantur: & super cingulis quae liberare à curia possunt, hoc est, praefectura & magistratus militum: dicimus autem in ipsis sedibus & operibus agnitis hoc ipsum sancimus esse, ut omnis talis dignitas, aut etiam cingulum huiusmodi acquisitum aliquibus quoscumque nos probauerimus, quod eos liberet, à curia hoc valeat, & ut potestate eos liberet patrum & auorum. Nam si sancimus, ut si quis seruis sciente Domino mereatur militiam, aut quamlibet dignitatem adipiscatur, repente ab imperio liberetur, & in ipsam rapiatur ingenuitatem, quomodo non est iustum, tantos promerentem Codicillos, non etiam paterna potestate liberum fieri?

Verum nusquam tanta copia est honoratorum Ducum, & qui sine magistratu magni sunt, quam in Hispania, praeter commendas enim, aliaque dignitatum praefidia, sunt equites aurei velleris, sunt quos vocant Los grandes, alijque, quorum dignitas non minor est eorum, qui in negocijs imperijsque versantur, quin & illi in consilio, & partium gubernatione vtilissime versantur.

CAPVT XII.

Generalis Magistratuum diuisio ex modo practico Reipublicae.

Circa homines reges versantur magister & iudices, circa alias res quaestores.

§. 1. **M**agistratum, qui subordinati sunt, & parum necessitatem cum imperandi iure coniunctam habent, in regnis & Rebus publicis duplex ordo constituitur. Nam alij in hominum gubernatione, alij in opum publicarum administratione versantur. In hominum gubernatione sunt, qui eos ad finem Reipublicae dirigunt, ut secundum virtutem viuant, felicesque euadant, quorum varia sunt munia, quot scilicet actiones honestae, quae ad bonum publicum imperantur, & prauae, quae ventantur. Cum autem frequenter controuersiae, litesque oriantur, nec constet, quid aequum bonumue sit, in omni bene constituta Republica cognitores iudicesque sunt constituti. qui ambigua definiant, qui quidem reuera publicani habent, eamque magnam potestatem. Qui igitur cetera disponunt, & patriae consulunt, simpliciter Magistratus vocantur, quales erant Romae Consules, qui controuersias decidunt, tantum eos subditos habent, qui iure confertum manus veniunt, & in ea duntaxat causa, quae illis commissa iudicibus est. Eos Iuridicos, Iudicesque dicimus, ejusmodi Romae Praetores erant.

Quaecumque sunt patriae publicae ad quaestorem pertinent.

Alterum genus Magistratum est, quod rebus patriae acquirendis, augendis, conseruandis occupatur, quod generatim ad Quaestores, quod quaestui Reipublicae curam impendunt, pertinet. Patrimonio itaque publici, hoc est, vectigalium omnium, reddituumque, aedium publicarum, portuumque sunt curatores. Omne igitur regnum, omnis Republica, Consulari, Pratorio, Quaestorio magistratu perficitur, atque ad haec genera omnia officia ac dignitates referuntur. His igitur more antiquo constat ciuitas, & haec cura Monarchae, optimaribus,

populo incumbit, ut designati Magistratus recte iustitiae gubernent, ius accurate dicant, opus integre, pureque tractent. De his igitur ex antiquis, nouisque moribus & legibus dicam. Verum quia opus est in tanta rerum varietate, stabili, sapientique consilio, quod in Aristocratia, & Politia Senatuum, in Monarchia consilium communi nomine dicimus, alibi Consistorium, alibi Parlamentum vocatur, inter quae si omnia legitime administrantur, non est alia distinctio. Nisi quod consilia Monarcharum ab illis pendeant, in Aristocratia libera sint, in Politia populi suffragijs firmentur. Haec inquam, si legitime omnia administrantur, Respublica bene geritur. Nam ex virijs consulentijs, & sententijs dicentium multa discrimina nascuntur. Proprium liberi Senatus malum est, populi oppressio, nobilitatis euectio, nec minus est in Senatu populari periculum popularitatis, quam primum Athenae, deinde Roma periit. In consilio Monarcharum haecenus obfuit metus, & adulatio. Respublicam consilio, deinde suis Magistratibus, hos suis legibus instruamus.

CAPVT XIII.

Senatum idoneum legendum esse, eiusque leges, itemque de Consiliariis.

§. 1. **S**enatus tam in libera Republica, quam in Monarchia dignitas praecipua sit, & potestas. Dignitas quidem ex genere & censu, sed magis prudentia, virtutisque delectu. Senatum Moyse dedit Deus, quamuis enim cum ipse edoceret, quamuis bis quadraginta dies, noctesque in monte instruxisset, quamuis facie ad faciem velut amicus illi loqueretur, Septuaginta tamen Seniores illi adiunxit, quibus dedit de spiritu suo, ut ostenderet, se eos, qui ad consilium publicum legitime vocarentur, singulari numine, ac benignitate fouere. Id adeo verum est, ut improbilissimorum hominum egregia decreta, sanctissimasque sententias & leges videamus, & vtamur quotidie Republica, quam illi instituerunt. Cum vero in consilio publico opus sit summa auctoritate, hinc antiquitus factum est, ut Regibus à consilijs sint illi, qui proximi sunt dignitate; Itaque septem Principes Persarum fuere, de quibus scribit Artaxerxes 1. Esdræ 7. versic. 14. *A facie enim Regis, & septem consiliatorum eius missus es, ut visites Iudaeam, & Ierusalem.* Et versic. 15. *Rex & consiliatores eius munera afferunt.* Itaque Esdras ait, *Deum inclinasse misericordiam suam coram Rege, & consiliatoribus eius, & vniuersis Principibus regni potentibus.* Inter summa bona Deus recenset consiliarios, Isaia 1. versic. 25. *Et conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriā tuam, & auferam omne stannum tuum.*

Et Prouerbiorum 15. versic. 22. *Dispersantur cogitationes, ubi non est consilium: ubi vero sunt plures consiliarii confirmantur.* Verissime etiam Aristoteles, Consiliarios eorum, quae inter homines sunt, esse diuissimum. Romanus Senatus etsi esset de facie Romuli, Cynae tamen confessus Regum videbatur. Orbis terrarum consilium, ordo amplissimus, decus imperij vocabatur; verum in illo Senatu, si vtrunque laudationes illae speciem veri habuerunt, in hodierno imperio verissimae sunt.

Quis n. neget Senatum Germanici imperij concessum esse Regibus, in quo Imperator Romanorum praesidet, septem electores quorum vnus potentiam, & insignia Regis praefert, ceterorum est pene Regia potentia, & trium Sacerdotum maiestas. His accedunt

Senatus in omni Republica necessarius.

Imperii Germanici senatus regius est.

tot Principes, Comites, & plurimarum potentiumque ciuitatum legati, ex Senatu illarum delecti; vt nullo modo credam his parem fuisse Romae etiam florentissimae Senatum. Nam vetus ille sub Regibus ex collectio populo, & alylo conferri cum hodierno villius ciuitatis curia non debet. Olim centum illi in praeis saepe Senatus erat, cum Curia Pellitos habuit rustica corda Patres.

Primum centum, deinde ducenti, à Prisco trecenti constituti sunt, tempore Caesaris millenarium numerum excellerunt, intrusus ex omni gente facinorosis, fordidisque. Senatus ergo imperij dignitatem egregie representat. Adde quod ad ejus temporis utilitatem, bono concordiae temperamento, ex plebe, & per suffragia plebis Senatores legebantur. Non dissimilis olim fuit in alijs regnis Principum, & Senatorum dignitas, sed in sola penè Germania perseuerat.

Indigni Senatu arcedi sunt.

§. 2. Vt maiestatem Senatus suam retineat, cura adhibenda est, ne indigni legantur; quocirca mature exercendi, qui in eum ordinem aliquando venturi sunt. Cicero lib. 3. de legib. *magistratibus Senatum esse vult.* Optimo sanè consilio, nam ad consilium de Republica dandum maxime ille idoneus est, qui Reipublicam, aut partem ejus gubernauit. Non tamen admittendus, si quis magistratum malè gessit; itaque si maiestatis, aut reperundarum, ambitus uel factus est reus, non nisi iudicio absolutus in ordine amplissimo confideat. Deinde cum periculosius sit imperare imperitum, quam esse Senatorem, non videtur magis conueniens, vt functus Magistratu in Senatu sit, quam vt imperaturus ex Senatu sumatur; hinc supra maxime eos probaui, qui consultationibus mature adhibent eos, qui in ipem gubernandae Reipublicae educantur. Et mecum facit magnus Imperator Augustus; ille quamuis inutilem turbam arcuit curia, tamen liberis Senatorum, quo celerius Reipublicae assuecerent, protinus virilem togam latum clauum induere, curiae interesse permisit. Ita Augustus, sententiam tamen dixisse iuniores illos vix puto, auditione aliorum eruditos fuisse arbitror.

Mature Senatus inter sint.

Indigni Senatu moti.

Olim nomina indignorum albo eradebantur; à cenfore cum praeteriebantur, moueri Senatu dicebantur. Non tamen perpetuo carebant curia, sed aliquando à sequenti cenfore legebantur, imò aliquando censores creati sunt, vt dicam postea de Salinatore. Priscis temporibus magnam in Senatoribus virtutem fuisse, ex eo discimus, quia facile mouebantur. M. Valerius Maximus, & C. Junius Bubulcus, Brutus L. Antonium Senatu mouerunt, quod uxorem, quam virginem duxerat, nullo amicorum in consilium adhibito repudiaisset. Val. libr. 2. cap. 9.

Causa cur Senatu moti.

Sic M. Porcius Cato L. Flaminium è numero Senatorum sustulit, quia in prouincia quendam damnatum securi percusserat, tempore supplicii ad arbitrium & spectaculum mulierculae, cuius amore tenebatur, electo. Et poterat inhiberi respectu consularis; quem is gesserat; atq; autoritate fratris eius V. C. T. Flaminini. Sed & censor & Cato duplex seueritatis exemplum, eo magis illum notandum statuit: quod amplissimi honoris maiestatem tam tetro facinore inquinauerat: nec pensi duxerat, iisilem imaginibus adscribi, meretricis oculis humano sanguine delectatos, & Regis Philippi supplices manus.

Quid de Fabricii Lusini censura loquar? narrauit omnis aetas, & deinceps narrabit, ab eo Cornelium Ruffinum duobus consularibus & dictatura speciosissime functum, quod decem pondo vasa argentea comparasset; perinde ac malo exemplo luxuriosum; in ordine Senatorio retentum non esse. Ipsa mediis fidius mihi litera seculi nostri obstruere videntur, cum ad tantam seueritatem ministerium accommodare

coguntur; ac vereri ne non nostra vrbis acta commemorare existimentur. Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum, & inopiam haberi contemptissimam.

M. autem Antonius, & L. Flaccus censores Duronium Senatu mouerunt, quod Legem de coercendis conuiuorum sumptibus latam tribunus plebis abrogauerat, mirifica nota causa.

Quam enim imprudenter Duronium rostra conscendit, illa dicturus, freni sunt inieci vobis Quirites, nullo modo perpetiendi, alligati & constricti estis amaro vinculo seruitutis. Lex n. lata est, qua vos esse frugi iubet: abrogemus igitur istud horridae vetustatis rubigine oblitum imperium, etenim quid opus libertate, si volentibus luxu perire non licet?

Iustissima causa, cur ille motus Senatu sit. In Flaminio iustior fuisset, si ob scortationem motus fuisset.

Augustus, vt narrat Dio libro 52. numerum minuit, & repurgauit; cohortatus enim est, vt quisque ex conscientia generis, & vitae sibi ipsi iudex esset, ita persuasit quinquaginta, vt sponte in ordinem se redigerent. Non rectè hoc Augustus: non enim purgauit eam ratione Senatum; nam primo quis monitus ab Augusto, in curiam inuitus intrare ausit, si non poenas daturus, certè contumelias auditorus? Deinde mille erant, ex his, qui verecundiores erant, cessare, jam hoc ipso, manentibus, & contra monitiones obduratis meliores. Quocirca paulò post, alio & efficaciore remedio curiam reformauit.

Augustus Senatum purgare aggressus.

Τελόντες ἀνδρας τὸς ἀρίστους, inquit idem Dio libro 54. ἐξελέξατο, καὶ ἐκείνους ἐκέλευσε κατὰ πέντε εἰς πινάκια γράψαντες ἐλέγχειν. Tringita viros optimos elegit, & eos inquit per quinq; in tabellis nomina scribere, & eligere. Non sic intelligo, vt tantum fuerint à singulis quinq; scripti, hoc est, centum quinquaginta, atque ex illis optimi electi; nimis magna est illa paucitas. Sed cum supra mille essent Senatores, omnium nomina ex albo, quem publice proponi iusserat, in tabulas seorsum referri voluit, quina, & quina, vt de singulis pentadibus censores tringita iudicaret.

§. 3. Potestatem Senatus maximam esse veteres aequum esse iudicant: Quodcumq; Senatus creuerit, augmento. hoc tamen limitatum est; nam postea immutatur; Imperia, potestates, legationes, cum Senatus creuerit, populus, iusserit, ex vrbe exiit: Et: Omnes magistratus, auspiciis, iudiciisq; habento: egi his Senatus esto: eius decreta, rata sunt. At ni potestas par, maiorq; prohibetur, S. C. per scripta seruantur. Is ordo omni vitio vacato: ceteris specimen esto.

Potestas liber Senatus summa.

Belli autem potestas, legationum, foederumque penes Senatum fuit, Februarius mensis audiendis legationibus attribui solebat. Decreta Senatus vim legis obtinebant, postea populus rogabatur; vellent, iuberent Quirites, sed translata in Principem potestate populi, solebat ille leges ferre, sed ex auctoritate Senatus. Mali tamen Principes in Senatum contumeliosi fuere, Julius consul, nondum dictator metu eum curia arcuit; Antonius nondum triumphat Ciceroni minatur, se cum fabris ad disturbandam ejus domum venturum, ni adsit, Philip. 11. Nero Senatorem capite multauit, eo titulo, quod infrequens esset. Idem Antonius armatus Senatum sepsit, vt liberè sententiae dici possent. Verum turpe est consilium publicum habere, & illud opprimere. Olim nihil agi cum populo nisi ex auctoritate Senatus potuit, postea seditiosi ciues obtrechandis Principibus Patrum, populum sibi demeruerunt, facti potentiores ipsum populum oppresserunt.

§. 4. In

Turbavi-
legum est.

§. 4. In Senatum legi nimum multos non conuenit, fieri enim non potest, quin multi eo ordine indigni adsciscantur. Itaque cum Romanum imperium latissime pateret sub Augusto, mille Senatores nimia turba censebatur. Deinde haberi ille numerus, rogarique sententia, haud commode possunt. Neque ideo Veneti reprehendendi tamen, quod cum vicesimam imperij Romani partem non habeant, duplo tamen copiosiores Senatum confererint, duo millia enim numerare in albo dicuntur. Verum dicendum est, consilium illud magnum comitia potius, quam Senatum representare, quamvis non plebeia, sed nobilitatis comitia sunt. In magno enim illo nobilitatis conuentu creantur magistratus, dignitatesque & officiorum munera conferuntur, alijs consilij in quibus Seniores consulant, supplementa dantur. Nam varia sunt consilia instituta, ex quibus vnum, quod Pregradi appellant, constituitur, quod ex grandi consilio seliguntur, qui prudentia, & experientia valent, nec fere nisi ducenti viginti habet Seniores: hoc proprie Senatum refert, omnia pacis & belli maximeque negocia tractant, potestateque magna decernunt. Quamvis demum ad pauciores reditur; nam quod decem Sapientes cum sexuiris, & quindecimuiris consensu ducis constituunt, id ratum habetur.

Iura Sena-
torum.

§. 5. Senatori jus erat, non modo de re propostâ quid, & quamdiu vellet dicendi, verum etiam de Republicâ verba facendi, quamvis eâ de re magistratus non retulissent. Lato clauo tunicam ornabant, Rhedis argentatis postea vsi sunt, vt est in concessione Aureliani apud Vopiscum. Olim accusari apud populum tribunos, aliosque poterant, postea eorum iudex solus erat vrbis praefectus. Alexander Seuerus non nisi à Senatu Seniores puniri voluit. Spartianus in Seuero.

Multa quoque suis dare Senatoribus Imperatores, Regesque priuilegia consueuerunt, nec immerito: Consilium enim dare plus est, quam pecuniam;

Βελγς γδ ὁρθῆς ἔδεν ἀσφαλέςτερον.

Bono enim consilio nihil tutius; Vis enim consilij expers mole ruit suâ, eo celerius, quo maiore pondere. Consilio non impetu opus est ei, qui errare non vult.

Consilij
eror magis
noceat, quâ
minorum
magistra-
tuum.

§. 6. Principem moneo, vt non minorem curam consiliarijs summis adsciscendis, quam magistratibus mandandis minoribus adhibeat. Imò si multi inidonei legantur, grauius, vt à primo principio, mouetur Respublica. Rectè Vopiscus in Aureliano. Jam primum nimia licentia, deinde rerum copia, amici praeterea improbi, satellites detestandi, Eunuchi auarissimi, aulici vel stulti vel detestabiles, & (quod negari non potest) rerum publicarum ignorantia, sed ego à patre meo audiui Diocletianum Principem, iam priuatum dixisse, nihil esse difficilius quàm bene imperare. Colligunt se quatuor vel quing, atque vnum consilium ad decipiendum Imperatorem capiunt: dicunt quid probandum sit. Imperator qui domo clausus est vera non nouit, cogitur hoc tantum scire, quod illi loquuntur, facit Iudices quos fieri non oportet, amouet à Republica quos debebat obtinere. Quid multa? vt Diocletianus ipse dicebat. Bonus, cautus, optimus venditor Imperator. Hec Diocletiani verba sunt, quae idcirco inserui, vt prudentia tua sciret, nihil esse difficilius bono Principe.

Fortiâ vi-
rorum ex-
ercitus ha-
bentur, pru-
dentia vix
singuli.

Considera lector nostri saeculi acta, & fieri eadem in omni pene aula dolebis. Semper vero in omni Republica, omnique imperio, plures manu promptas, belloque claros, quam consilio bonos inuenire licuit; estque miserranda Principum fors exercitus habere pro maiestate imperij pericula adire paratos, qui recta prudenter suadeant, cui tuto credant pau-

cos experiri; adeo vt multi ternos, aut quaternos, aliqui ne singulos quidem habuerint & prudentes, & fidos. Quocirca prudentissimus Consul libr. 1. officiorum, bellatoribus consiliarios praefert. Et bene Eurypides. Vnius consilium multorum superare manus.

§. 7. Signa autem dotesque boni Senatoris, & Consiliarij sunt.

Primum in Senatore, & Consiliario requiro ætatem stabilem, aut potius senectutem, negotijs exercitam.

Ætas con-
siliarij.

A senibus nomen mite Senatus habet.

Consilij adhiberi iuuenes, sed audiendis, disputandisque non decernendis volo. Maxima Respublica per adolescentes labefactata, per senes sustentata, & restituta sunt. Cum enim ad gubernacula iuuenes temerarii, atque audaces accedunt, maxima ac miserrima naufragia fiunt. Quod de Imperatore Paulus Æmilius dixit, eum si non ætate, saltem moribus senem esse debere; id etiam consilio Imperatoris conuenit. Nam Alphonsi magni prudentissima vox est. Consiliarios Regum, aut Reges esse oportere, aut Regum animos habere. Si enim Regem regunt, animo regentis esse praediti debent. Tanta virtus in animum iuuenilem si incidit, non facile perseverat, mollis est, & ætate fluxus, dolis opportunus. Senibus corpus infirmum annis, ingenium sapientia validum est. Est in iuuenibus, vt verbo dicam, vt a φροντίς, cura iuuenilis, quod si indoles bona, manet tamen illud:

Ἄνδρες γὰρ δοκῶσιν φύσει, μάλιστα παιδείας δεόνται.

Optima indoles maxima disciplina indiget.

Altera virtus est. Silentium est secretorum fides. Neque enim dubitare debemus prodi à suis consiliarijs Principem, & Rempublicam, cuius consilia enunciantur, quæ pleraque per hoc irrita redduntur, & nocent. In multitudine rerum est silentium. Ideo multi paucis vtuntur consiliarijs. Hoc remedium est, vt quid faciendum sit, iudicent multi, quid faciurus sis, sciant pauci, & aliquando præter Principem nullus. Hanc ob causam res secretas interdum paucissimis viris committunt Respublicæ. Aureum præceptum est. Tace, Taciturnitas optimum atque tutissimum rei administrandæ vinculum.

Secreti re-
nax sit se-
nator.

Ob hanc causam Principis curia, in qua consultabatur dictum, silentium puto; Paulus Diaconus histor. miscell. libr. 22. Compronium fecisse silentium per singulos dies aduersum imagines, ait. Idem libr. 21. Leonem celebrasse silentium in tribunali decem, & nouem accubituum contra sanctas imagines. Et libr. 23. Irene facti silentio in Triclinio Iustiniani remisisse tributa. Locus ille vocabatur silentiarium, Diacon. libr. 16. silentiarij, qui ibi excubabant, ex quibus senatores legebantur. Silentium itaque, & silentiarium locus vocabatur, vt omnes secreti admonerentur. Cedrenus de Phoca. Phocæ in silentio Mauricio contradicebat. Apud Perfas nemo consiliorum est conscius, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos silentij quoque colitur Numen. Ammian. libr. 21.

Tertia virtus, vt opinionis suæ tenax non sit, lubens eam cum meliore sententia commutet. Procul sint à curia, ab aula Lacones isti (Tacitus) qui consilia quamvis egregia, quod non ipsi attulere sunt, inimici, & aduersus peritos peruicaces. Errant illi, quod libertatem in pertinacia, non in moderatione positam esse iudicent. Spartianus refert Seuerum à Græco interrogatum, quid Romæ aggerimè ferret? Respondisse, cum suæ sententiæ obstinate contradicunt ministri, idque nullo fundamento nisi.

Contuma-
cia aliorum
consilia
turbat.

Quarta vt caueant, ne cum legatis aliorum Principum priuatum agant. Facile enim paruo precio si-

Cum exte-
riorum le-
gatis vident
consortium

bi emunt eos æmuli. Supra dixi crimen majestatis habitum apud Romanos, hostium legatos, aut Duces priuacim excepisse. Scipioni Asiatico nihil æquè inuidia fuit, quam Antiocho quædam præstita obsequia. Nunc etiam Barneuelio quid obiectum, præter quandam cum Hispanis consuetudinem? quam ille tamen excusat.

Ne alius
Principibus
sint obno-
xii.

Quinta est, & maxime necessaria animi libertas, ne vicinis, inimicis, æmulis Principibus sint obnoxii. Quod maxime iudicabit, si jure feudi illis astricti sint, si possessiones in eorum territoriis possideant, si muneribus, & honoribus augeantur ex aduersa parte, si exteris amicitias ambiant; signum est enim eos suo Principi nequaquam fidere, ideoque, quia fides astringit fidem, nec fideles esse. Quod si optima consilia metu premere cogitur, perinde est, ac si miles animo promptus, corpore robustus, liberare vagina gladium prohibeatur ab imperatore, cum impetum hostis facit: non minore detrimento peccant Principes, qui consilia bona in curia, quam qui arma in acie condi jubent.

Consilia
mali penam
ferunt con-
sultores, &
interdum
boni.

Sexta virtus est, ut statum suum norint ipsi. Consilij mali euentum certo ipsi ferent; neque enim hæc tenus inuentus est, cui mala consilia non malum exitum dederint; quamuis ad tempus aliqua felicitatis vltimam hauserint. Ita in Eutropium redisse mala consilia gloriatur Claudianus lib. i.

Quam bene dispositum terris.

Fructus consilij primis auctoribus instet,
Sic multos fluuij vates arente per annos,
Hospite qui caso monuit placare Tonantem,
Inuentas primùm Burisidus imbuit aras;
Et cecidit seui, quod dixerat, hostia sacri.
Sic opifex tauri, tormentorumq; repertor,
Qui funesta nouo fabricauerat æra dolori
Primus in expertum Siculo cogente tyranno,
Sensit opus docuitq; suum mugire iuuentum.

Sodales Neronis Burrho, & Senecæ inuidentes, Principem pessum dederunt. Tu hæc pateris? tu hos times? Ignoras te Casarem esse? teg, in illos habere potestatem, non illos in te? Hæc illi apud Neronem; qui deinde cruentæ bestię contumelias, & sæuitiam primum experti sunt.

Hoc igitur fixum sit, ut quicumque ad alicujus perniciem dedit consilium, velut noxius repellatur. Mater Neronis causa tot flagitiorum, extremum ipsa filij sæuitiam perpeffa est. Nunquam hoc, ne nostro quidem tempore fefellit.

Opportuna
consilia.

Septima est, ut opportuna sint consilia. Optima fere videri solent, quorum tempus præterijt. Post cladem dare consilium, qua vitari potuisset, est explorare Principi stulticiam. Perseus in fuga consiliarium fero dantem consilia confodit: barbæ etiam & pro crudelitate Ottomannicæ Selymus, qui auctorem consilij, ejus malis euentus fuit, occidit. Consiliarij est de re agenda constituere, quæ mala oritura, quibus modis caueri possint, prænunciare. Quilibet esse potest post facta Prometheus.

Studio, &
labore ex-
quirenda
consilia.

Octaua virtus, diligens rerum Politicarum studium, historiæ, & exemplorum magna cum judicio cognitio. Summæ enim est vel arrogantia vel negligentia negligere bonorum judicia. Oraculum est apud Tacitum libr. i. hist. suadere Principi, quid oporteat, multi laboris. Itaque inter pocula malis Reipublicæ remedia non inueniuntur, oratione, studio, exercitatione opus est. Omnia summa ratione, consilioque acta, fortuna etiam sequitur. Liu. libr. 5. Quod nulla agentem destituit, boni tamen consilij fructus per se saluberrimus est.

Subitu rogatus consilium, meditari non potest. Quicquid impetu agitur, raro inualefcit. Ideo responsum.

Tiberium ajunt, nunquam bis de re eadem consultasse, quod primum consilium maturum, absolutumque esset. Non est regium temere agere. Nicet. Μη βασιλικὸν τὸ αὐτόματον, καὶ ἀνακλεῖς ἐν πᾶσι πράξεσι: τὸ δὲ πᾶσι χρημίσθιον καὶ χρονον. Non est regium, inconsulte, & inaccurate agere, sed confiderate, & tarde.

Decima virtus est affectus omnes mature ponere; non enim mutato animo etiam reuocare licet id, quod suatum est. Præcipue avaritia ponenda est. Vnde affulsit lucrum sine respectu salus publica addicitur. Rerum priuatarum respectus semper officit, officietque publicis consilijs. Liu. lib. 2. Huc spes pertinet:

Pauci reges, non regna colunt:
Plures fulgor conuocat aula.

Affectus po-
nendi.

Alterum est fauor, aut odium; omnes homines majore studio inimicis aduersantur, quam amicis auxiliantur, acrior est enim stimulus iræ, cupiditasq; vindictæ inimica consilijs. Tertium est inuidia malum, quod aliorum incrementis alios obfistere liuor imperat, malum ingens, & quod mireris, proprijs interdum commodis potentius.

Vndecima virtus est Sinceritas, quæ requirit, ut id quod verum ac salutare iudicat, in medium profertur. Non enim optima consilia sunt, quæ jucundissima, sed quæ vera ac salutaria, ut sapienter Solon. Fredericus optabat in consilio dando duas res abesse, simulationem, & dissimulationem. Itaque consiliarij loco habendus non est, qui ita verba moderatur, ut quicquid euenerit, recte dixisse videatur. Improbi hominis est, initio verum celare, & cum fortuna Principis loqui, non Principi consulere, tandem quo res inclinat, eo sententiam torquere. Sinceritas itaque spectanda, non enim quia aliquando bene suasit, semper audiendus est. Imo non melioris fidei habendus, qui prudentius suaserit. Magna est principum, sed crebro voluntaria infelicitas, qui cum omnia agant, ut sinceros habeant consiliarios, & amicos, sapissime tamen falluntur. Causa, quia non satis eos probant.

Multi id
dicunt, qd
audire vel-
le Principes
coniciam.

Duodecima, ut sit fama honesta; nam primum de Principe iudicium concipitur, si consiliarios eligit bonos, bonum: si malos, malum. Eligit ergo consiliarios bonos, Deum timentes, & veritatis amantes, denique prudentes; non enim omnis amicus consiliarius esse poterit. Consiliarius malæ famæ, optimum consilium dedecore suo imbuat. Lacedæmones proinde, cum homo improbus optimum consilium dedisset, idem ab alio proponi iusserunt, & mutato auctore consilio vti sunt. Principis famæ, & multo magis Senatus in existimatione singulorum consistit. Mater in hominum animis illud perpetuo:

De princi-
pis vita ex
consiliarijs
iudicant.
Si amonet
Senecæ, id
Nero est.

Ταῖς ὁμοῖς ἐστὶν αἰσῶς ὁ διαπερὶ ἡδέταται ζυγόν.

Talis quisque est, qualis illi quorum consortio delectatur. Principis vitam pauci, consiliarij omnes spectant assidue, atque ex ea de Principe libentissime, & periculosissime loquuntur.

Decima tertia Fortitudo. Facile est in curia inter pares fortiter dicere; at si vultus Tiberij, aut sæuities Cai dicentem infestet, jam vix inuenias, qui recta suadeat, Xerxes Demarato gratias egit, quod solum vera dixisset, sed ejus hoc vitium fuit, qui jucunda quam vera audire hæctenus maluerat. Timorem demant Principes, si bona consilia audire cupiunt. Theopompus rogatus, quæ ratio seruandi regni esset? Respondit; si iustam dicendi libertatem Princeps amicis permittat, & subditorum quantum fieri potest, vindicet injurias. Si fortes erunt, nec ad frontem regiam sententias dicent, nec plurium conuictijs exagi-

Fortis con-
siliarius re-
gem seruat.

exagitati à recto discedent. Interim perijt rex, cui bona consilia dare periculofum est,

Fortis igitur fit, proque bono publico priuata incommoda toleret.

Corrigere
sententiam,
quam recte
fecisse, non
minus laudabile.

Decima quarta virtus est, vt auditis alijs, si eorum meliora consilia iudicet, libens volens mutet, idq; putet esse sapientis. Non enim est leuitas, malum in bonum, bonum in melius commutare. si via te recta incedentem alius compendij facilioris admoneret, mox sequerere; id non faceres pro salute Reipublicæ: supra monui, ne alieno consilio sit inimicus. Hic iterum, iterumque inculco, ne mutationem consilij, viro graui, gnaro, experto, etiam in summa senectute putes indecoram; summæ felicitatis est optima primo intuitu vidisse, & elegisse, sed potior ille est, qui se minus alio vidisse profiteretur. Nullus fidelior ad consilium dandum esse potest eo, qui suo abdicato, alienum approbat. Et principis saluti potius, quam exultationi suæ consulendum vult. Rara & ardua virtus est; citius inuenias, qui recte suadeat, quam qui consilium suum improbare a quo animo ferat. Achitophel, cuius consilium erat, quasi consilium Dei, sibi ipsi non nisi suspendio consulere potuit. Ne Seneca quidem Stoicæ sectæ probat illud superbum promissum l. 4. de benef. c. 24. *nunquam sapientem facti sui penitere, nec vnquam emendare quod fecerit, nec mutare consilium.* Et c. 28. *Non est leuitas a cognito, & damnato errore discedere: & ingenuè fatendum est; aliud putauit, deceptus sum.* Hæc vero superba stultitiæ perseverantia est: Quod semel dixi, qualecunq; est, fixum ratumq; sit.

In periculis
summonitor
solicitus.

Decima quinta, vt frequens sit, nec in causis odiosis diuerticula quærat. Pignora capiebant. Cicero legem ponit l. 3. de legibus, *Senatori, qui nec aderit, aut causa, aut culpa esto.* Imo vero si fidelis est, vltro se ingerat, moneat, vrgeat, pro salute Reipublicæ molestus sit. sic fecit Cato, de quo Plutarchus in Cæsare. *Catonem autem, qui impendens crebro vaticinatus est, hoc reliquum fuit, vt importuni tunc & curiosi, post prudentis quidem, sed infelicitis nomen consilij fortiteretur.*

Infelicior Catone Harpagus, qui recti consilij pœnas dedit Sen. lib. 3. de via cap. 15. *Accessit itaque ad numerum eorum, qui magni cladibus ostenderunt, quanti constarent regum amicis bona consilia.* Non dubito, quin Harpagus quoque tale aliquid regi suo Persarumque suaferit, quo offensus liberis illi epulandos apposuit, & subinde quesit an placeret conditura. Deinde vt satis illum plenum malis suis vidit, affert capitula illorum iussit, & quomodo esset acceptus interrogauit. Non desuerunt misero verba, non os concurrat; Apud regem, inquit, omnis cœna iucunda est, quid hac adulatione profecti: ne ad reliquias inuitaretur.

Suo loco
sententiam
probat.

Decima sexta virtus est, vt extra senatum de re publica, in circulis, in conuiuijs non disputet. Recte Cicero: *Locus senator, & modo orato.* Hoc est legitimum in senatu, legitime conuocato, suo ordine, perspicue, breuiter suam sententiam exponendo, alios cum modestia, si opus sit, refellendo. Locus senatus erat curia, aliquando templum, extra urbem, vel in vrbe. Postea locus, in quo principum consilij de grauius imperiirebus disceptabant, consistorium dicebatur. Quin & consistorium erat ipse senatus principum. Lampridius consistorium principis vocat Jurisperitos quinquaginta doctissimos in Alexandro, quorum ope senatus consulta, & edicta faciebat. Vocant & *δῆλον συνέδριον*, & *βασικὸν συνέδριον* senatum illum, vt Hesychius. Magna eorum dignitas fuit, Primicerios notiorum, qui de consistorio erant lib. 2. Cod. Theod. Inde frequens est consistorianorum mentio. Nouell. 13. Hinc comites sacri consistorij, & comites diuini consistorij. Postea & sacrarium dictum est. His ergo locis, & hoc modo senator sententiam dicat, sententiam suam ubiq; venditare stolidæ vanitatis est.

Ad locum & modum pertinet, vt is, qui potestatem habet, senatum consulat. Hocius olim erat penes Regem, Interregem, Dictatorem, Cōsules, Praetores, Tribunos, præfectum vrbis. Cicero, cum populo patribusque agendi ius esto Consuli, Pratori, Magistro populi, equitumque, eique, quem produnt patres consulum regendorum ergo, tribunisque quos sibi plebs rogasset, ius esto cum patribus agendi: idem ad plebem quod sensus erit ferunto, quæ cum populo, quæ cum patribus agentur modica sunt. Vbi & magistrum equitum nominat. Consultare de re publica iniussu principis, inter crimina maiestatis merito recensetur. Quia supremæ potestatis est, vt cui illa commisit, consilium summum conuocare. Deinde cum inuito principe de summa rerum consultant, hoc ipso principem quodammodo abdicant; nam ius statuendi sibi sumunt, siue id principi placitum sit, siue omnino displiceat.

Reipublicæ
nosse debet.

Decima octaua virtus, vt iuris, & Reipublicæ bene sit peritus. Lex aurea est apud Ciceronem. *Causas populi teneto.* Augustus quindecim sibi viros peritos, & prudentia claros adiunxit, vt Xiphilinus refert; quibuscum negocia quotidie orientia composuit. Tiberius viginti senatores per sex menses sorte delegit. Non recte sorte, quæ in pessimos sæpe incidit; nec per sex menses oportuit: multa enim lites, multaq; negocia ad diuersos perueniunt, indigentq; noua instructione. Nam audire eos, qui præcesserunt, necessarium est. Optime consultant, qui rerum futurarum exempla ex præteritis sumunt. Dio libr. 10. Biantis laudat dictum Stob. 94. *μὴ ἐστὶν ἀρχὴ καλὴ βουλευτικῆς γυναικὸς οὐκ ὄντος λόγου.* Vnicum est bene suadendi principium, si noueris qua de re sermo sit. Non rem modo ipsam, sed rei quoq; circumstantias.

Suas parte
grauiter
agat, non
aliorum.

Decima nona virtus est, vt inter summum & infimum gradum intermedius sit, itaque nec Pedaneus sit, quia nec Reipublicæ prodest, & contemnitur, nec omnia suscipiat, quia omnium pericula in se deuoluit. Proedri dicuntur, qui consilio principis prædebant, eam dignitatem Phocas instituit, summus *πατριάρχης* dicebatur, qui interdum omnia moderabatur, specie penes principem manente. Verum hoc difficillimum esse perpetua experientia docuit. Summa gratia, summaque exultatio haud diu perseuerat, itaque maxime medium teneat. Licet illi inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium pergere iter ambitione, & periculis vacuum, sequantur medicos cordatos, & fidos, quorum vnicum est propositum sanitatem principis tueri, aut recuperare, aliarum rerum immunes, & incuriosi, aliud cui propositum est, per patriæ clades ad opes & honores grassabitur.

Vicesima virtus consilij est, ne se principi offerat, qui enim per intercessionem, precesque agit, dare vt principi consilium possit, amare magis aulæ splendorem, opesque, quam Reipublicam conuincitur. Hos ergo suspectos habeat necesse est, qui precio consilia vendunt; nam eodem precio in abrupta principem trahent. Si igitur vera consilia quantant, Joiadas, Isaias, Ambrosios, viros sanctos inquirant. Qui consiliorum, & orationum prodigi non rogati, sed vltro rogantes sese ingerunt, vtilitatem suam miscent. Mirum sane, cum dare consilium maximi operis sit, in multis esse audaciam dandi, in paucis patientiam accipiendi. Inter turbas consilia vendentium, paucos esse video emptores.

Qui suppli-
cat, vt dare
principi con-
silium pos-
sint, non fa-
cile admit-
tendi.

Vicesima prima virtus est, experientia, exque illa cognitio. Hannibalem malo de exercitu, quam centum philosophos audire. Auctoritas enim experientiae est. Magna vis est ad persuadendum scientia & vultus: Nam reuera summis imperij moderatoribus pia & decora suadentes instrumenta sunt boni faculi, vt Symmach. ep. 16. Tales sunt summæ principis opes.

Expertus cō-
silia dare
debet.

T t

Συμβου-

ἡμῶν ἀγαθὸς χρησιμώτατος, καὶ βασιλικώτατος ἀπάντων κλημάτων ἐστίν. Consiliarius bonus utilissima, & regalissima est possessio.

Vicesima secunda virtus est pietas, qua omnia humana recte gubernantur, qui enim absq; Deo in vñ conueniunt, & aduersus Dominum, & Christum eius, meditantur inania.

Inexperientia facit audacem.

Hic principem moneo, vt eos qui nec experientia, nec lectione, nec auditione res norunt, non facile audiant, fidentissime enim pronunciant, ne ignorare videantur. Nulla his retundēdis efficacior ratio, quam rationem dictorum exigere. Imprudentis enim sententia ratio solet esse multo imprudentior.

Mutationis sint inimici.

Vicesima tertia est, contentum esse presenti Statu, mutationis, nisi conspectissime in melius vergat, inimicum. Multa enim incōmoda prodit mutatio, quæ antea latebant. Mutationis auidi sunt, pauperes, obærat, ambitiosi, inuidi, imprudentes, his tentandis interdu proponendæ dubitationes sunt, vt animum aperiant. Interim serio reprimendi, & si iniqui sint, ablegandi.

Assentatores coercendi.

Vicesima quarta virtus est, ne sit adulator. Medicum, si semel venenum miscuit, semper auerfat; cōsiliarium, si aliquando tua vitia laudando, vel virtutes supra verum extollendo delinquit, ad secundum cōsiliū ne admittas, multo minus solos adulatores audias. Vitanda est conuersatio vitia principis assentatione alentium, multo minus itaq; eorum cōsilia audienda. Quamuis vero inter initia lateant, tamen quod celant in radice, in ramis declaratur, & quod later in folijs, enitescit in pomis. Vnicum fructum putant placere principi.

Audacia temeraria est.

Vicesima quinta virtus, ne nimium sit audax. Cōsilia enim audacia mutandis rebus, quam seruandis aptiora sunt. Audacium cōsiliū auctores retinendunt, si quod ore suadent, manu prosequi cogantur. Malo itaq; cōsiliarium nimis cautum, quam nimis audacem, eo enim tutius vtetur princeps. Quin illi qui cautiōres sunt, & timidi videntur, cum ad rem ventum est, fortiores sunt audacibus, cuius rei causa est, quia parati ad euentus, & difficultates veniunt, temeritas, quia improuiso iaculo feritur, animum citius deijcit, quam sumpterat. Timidissimi enim sunt iactatores, quemadmodum enim vtres inflati speciosius tumunt, quam pleni, sed leui punctu iacula flaccescunt, ita verbis feroces, ad primum periculi iectum expirant, in pace leones, in prælio sunt cerui.

Re iuuat cōsiliarius cū potest.

Vicesima sexta virtus, & cōsiliarij verissimi criterium; si, cum potest, non cōsilio vtetur, sed re quoq; iuuat principem.

Πᾶς λόγος ἐστὶ μάταιος, ὃ μὴ τετελεσμένον ἔργον.

Καὶ πᾶσι παροτρύνει τὸν λόγον ἔργον ἔχει.

Nempe princeps Germaniæ bellum in Turcas suadet imperatori, si commeatu, milite, nummo iuuat, is vere amicus est, qui in re dubia, re iuuat, cum re opus est. Cōsilio, & auxilio iuuare ciues laudatissimum est. Quod si belli suafor est dux militiæ veteranus, & pro opera sua stipendium ingens exigit, quis dubitet eum rem suam agere, non publicam?

Atq; hæc de cōsiliariorū dotibus & officio, nunc quid hac in causa principi faciendū sit consideremus.

Princeps qui suo solus cōsilio vtetur, cito perit.

§. 8. Principis summa prudētia est, vt certo sibi persuadeat, cōsilio se egere, hanc esse magnam prudentiæ partem, prudentia non fidere propriæ. Prudentia enim vera aliunde sibi præsidia quærit. Deus, quia omnia omnium rerum nouit, & præuidet, cōsilio nõ eget, hominum sapientissimi aliena prudentia vt debent, quod adeo necessarium est, vt veteres diuinæ maiestatis ignari, de numine tamen aliquid suspicati, Jouem cōsiliū in diuū cogere commēti sint, multo magis illi regibus necessarium cōsiliū duxerūt. Etenim si in rebus priuatis cum dubia oriuntur, ami-

cos quisque consulit, quanto magis in ipsa republica id necessarium est, vbi & maiora, & intricatiora negotia sunt? Neque putet princeps se satis sibi sapere. Homo est, hoc est, multarum rerum ignarus, de multis non recte instructus, affectus si temperat, nondum tamen exiit; Priuati multi principem prudentia superant; vt igitur aliorum opera vitur, minores magistratus facit, proreges, præfides, legatos, prætores, consules, ita quoque in hisce omnibus dirigendis alienam prudentiam adiungat suæ. Summæ maiestatis est non tam exercitu septum esse, satellitij, & habitationis splendore gloriari, quam clarissimorum virorum, sapientissimorumque prudentiam suam facere; Nulli principes perire, nisi qui prudentum cōsilia neglexere. Vere Aristoteles, sed quia ad stolidum iuuenem scripsit, in cassum monuit, ἐπὶ δὲ τὸ θεολεύτεον τῶν περὶ τὸν ἀνθρώπου θεοπάτη ἐστίν. ὥστε ἐκ εἰς τὰ πάρεργα, καὶ μὴ δέοντες ἄλλὰ τὴν σωθὲν ἐστὶ σοὶ καταναλωτέον, ἀλλὰ τὴν μηροπολιν αὐτῷ καλῶς βαλδύθει μαθὲν βαλῆται, τίς γὰρ δὴ ποτ' ἀνέμφοισι γήσσει τῶν νοιῶν ἐχόντων, ὅτι τὸ μὲν παρὰ τὴν μη βαλδύσει, σημεῖον ἐστὶν ἀνείας. τὸ δὲ καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν λόγῳ, σωτὴρ ἐστὶ τῶν ἑαυτοῦ ὅσοντες ὁδὸν ἀφ' ἧς ἐλθόντων, παλαιότητας, ἰδὲν δὲ ἐστὶ παύσας τὰς ἀρετὰς τῆς ἡλικίας παλινογενέας, λόγῳ παρῶν, ἢ τῆς ἐξ ὧν συγκριθείς. παρὸς δὲ τοῖς, καὶ τὰς μέγιστον ἀξίωμα τῶν βασιλέων ἔχοντες, τὰς τῶν παλαιότητων ἀρετὰς, εἰδὲν καλῶς, ὥς ἀκρόασις ἐστὶ σωτηρίας, ἢ διὰ τὸν λόγον γνομένης συμπερόντος θεωρίας.

Rerum est præterea humanarum augustissimum, consultatione vri. Quare nec in superuacaneis & vulgaribus rebus studium tibi terendum est, sed pro virili potius parte elaborandum, vt ipsam bellè consulendi artem & perdiscas, & teneas. Quis enim sane mentis dubitabit, si quis incōsultus quid egerit, amētia quidem: sin autem ratione duce, sapientia signum esse? Inueneri etiam licet eos omnes, qui optima inter Græcos Republica vtuntur, oratione prius, quam rebus conuenire. Itemque apud eos, qui inter Barbaros dignitate præstant, orationem rebus antepone: quippe qui bene norint eam, quæ ratione, oratione, respectu utilitatis, cognitioq; sit, esse quandam salutis arcem.

Digna itaque imperantis maiestate sententia fuit Antonini Pij, Aequius est vt tot, & tantorum amicorum cōsilia sequar, quam vt tot, & tanti me vnum. Nemo prudentissimorum principum, sine magnis adiutoribus tantam rerum molem digessit. Ego ita comperi, omnia regna, ciuitates, nationes, vique eo prosperum imperium habuisse, dum apud eos vera cōsilia valuerunt. Vbiunque gratia, timor, voluptas ea corrumpere, post paulo imminutæ opes, deinde ademptum imperium, postremo seruitus regnis imposita est, regem mors vel exilium abstulit.

Nescio, inquit in horologio principum Greuara l. 1. c. 43. Cur principes & magnates, cum adeo solliciti sint in querendis medicis optimis ad curam corporis, adeo negligentes sint in querendis viris sapientibus ad gubernationem regnorum, ditiorumque: cum infinitis modis, grauius profecto sit damnum male in republica gubernationis, quam principis ipsius, aut gubernatoris morbus. Hactenus sane neque legimus, neque vidimus medicorum penuria, vel regem, vel regnum ipsius perisse: At sapientum penuria cōsiliariarum innumeros reges, & regna plurima vidimus desolari, corrumpere, & euertere. Medicorum penuria vnus homo periclitari potest. At viri sapientia penuria magna inuēhi in populum potest discordia. Etenim gliscente aliquo inter ciues tumultu, plus vnicum prodest cōsiliū maturum, quam centum de rhabarbaro purgationes.

Et paulo post: Hæc eo sine dicuntur, vt his persuasi rationibus principes & præfules, summateque partem aliquam diligentia, quam in querendis adhibent medicis maximam, & pecuniarū quas in illorū salariis & congiariis expendant plurimas, ad inuestigandos conferant viros sapientes, quos &

Primo cōsilia, deinde regna perueniunt.

Cum ciem a filia v tur, t ad tot veniunt nator

ipfi consulant, & aulico adiungant senatus. Nam si intelligant homines, quanti interfit habere sapientem domus rectorem, vel vnicum sapientem, omnibus redimerent opibus. Commiseratione magnopere digni videntur principes & magnates, qui multos in mense dies, multasque in die horas perdunt, sermoneantes de bellis, de adificiis, de armis, de epulis, de bestiis, de venationibus de medicina, & alijs, ipsa prudentium consilia negligunt.

Temerarius est miles qui inermis in aciem procedit, nec minus princeps imprudens, qui absque consilio Rempublicam capessit.

Præstantissimum opus consilium.

§. 9. Hoc principem scire, & agere conuenit, omnia obsequia vinci ab eo, qui bono consilio iuuerit. Gueuata hor. l. 3. c. 55. ita Aurelium loquentem inducit. Commodo filio mando, ut obsequium tibi mercedem persoluat. Deos autem immortales rogo, ut pro consilijs gratiam tibi referant. Nec frustra illud me filio mandare; hoc à dijs petere dico. Multorum enim obsequiorum mercedem homo vnus persolvere potest. Ad remunerandum vero vnum consilium bonum, omnibus dijs opus est. Maximum & præstantissimum beneficium, quo amicis potest amicis afficere, illud est, si in dando ipse bono consilio, in negotio difficili felix sit. Nec sine causa felicem esse, non dare tantum illum volo. Non raro enim vsu venit, ut qui consilijs suis mederi nobis volebant, in maiora etiam pericula nos coniciant.

Quod si omnia princeps ipse tribuere sibi velit, meminisse tamen debet, etiam sapientissimo saepe consilium deesse, καὶ ἀβελήτων ἀποδιδόντες χάριν. Gubernatorem peritum naufragium quandoque facere. Sæpe adeo abdita negotia occurrunt, ut inueniri exitus non possit. πῶς δὲ καὶ ἀβελήτοι αἱ καὶ ἀνδράποδοι τῶν κακῶν γινώσκουσιν. Quæ hominibus accidunt, multa & inopinata efficiunt. Cur in illis princeps non titubet, imo cur non vtatur summâ sapientia, quæ in eo cõsistit, ut alios sapientiores se ipso arbitretur. Qui si sapere sese arbitretur, ne credat expertos, senesque delipere. Hoc saltem sibi persuadeat, adeo sapientem esse neminem, ut non maior illi sapientia necessaria sit.

ὁ δὲ δὲ δὲ πῶς αὐτὸς ἀπὸ τῆς ἀπείρας. Nemo ipse per omnia sapit. Vfus igitur responso Biantis, qui interrogatus, quid daret omnes maxime sollicitos esse oportere, respondit, ut quærant bona consilia, bonosque consultores, ipse quoque consiliorum sapientum cœtu se muniat.

Multorum consilia audienda.

§. 10. Denique ut omnia rectius succedant, princeps cum multis consulat, cum secretum res non exigit. Multa sunt ea in te commoda. Nam cum alij commoda, alij detrimenta adducunt, alij pericula, alij pro iustitia, alij pro dignitate principis sermonem faciunt; cum alij timidi, nonnulli audaces sint, inter se etiam emulationes habeant, non potest in tantâ agitatione latere veritas. Imo omnium affectus princeps ipse cognoscet. Deinde cuncti omnes intendunt neruos, ut ita consilia dent, ne ab alijs in tanto consessu culpari possint. Quod si consulta male cesserint, omnium culpa fuerit. Pauci conspirare possunt, sibi vtiliter ambitioseque, non Reipublicæ amice consulere: in multis diuersisque, quibus diuersa conducunt, non est eadem ratio. Idcirco melius omnibus, quam singulis creditur, ut monuit Plin. in paneg. Confirmantur autem bonorum consilia, cum sentiant prudentibus, fideliterque suadentibus idem videri. Cic. ep. 13. ad Cæl.

Cum in speciem ad consilia veniunt, tanquam ad tortorem veniunt seniores.

§. 11. Caueant reges ne consilium tantum in speciem conuocare videantur, ut refert Bellus discursu 23. fieri in Anglia. Verum quoniam aliquando materia quedam publice accidit, quæ ad bonum, siue etiam detrimentum regni ac subditorum spectant, verbi gratia, legem nouam constituere, alias examinare, vel reprobare, pecuniam ad bellum aliquod iam statutum imperare, vel similia ad Rempublicam pertinere providere, tunc & in similibus casibus consueuerunt Reges modesta gratia antiquam consuetudinem seruare, ut

scil. Parliamenta conuocent; in quibus regni status & ordines tres cõgregantur, hoc est, clerus, nobiles, & populares, ut ab hisce examinato negotio, quo de agitur, à Regibus deinde decreta eorum confirmantur, aut reprobentur. Et quanquam antiquitus hæc Parliamenta auctoritate ac libertate potiebantur, ut Reges potius politica, & ciuilia capita fuerint, quam Domini, & Monarchæ; tamen ab Eduardo III. ad hæc vsque tempora Regum auctoritas adeo munita est, ut hodie Parliamentum regiarum magis cupiditatum larua quedam sint, quibus rerum dubiarum constitutionibus laborem, & incommoda, in periculosis autem rebus damnum subterfugiant, quam ut per ea potestatem suam moderari velint: nam in iis quicquid consilium, aut decoratur, nihil validum est, nisi regia accedat confirmatio. Quin etiam non modo quicquam decernere, aut quicquid actum facere nequeunt, sed ne congregari quidem possunt, nisi nuntio regio, solentque Reges ad ea quoslibet admittere, atque ab iisdem remouere, nempe ita formidabiles cunctis facti sunt, ut nemo in Parliamentis, aut extra ipsa, audiat sese ne minimo quidem verbo regia voluntati opponere, nisi tamen sibi damnum ac ruinam velit accerere. Adeo ut quemadmodum serui ac subditi sunt ii, qui Parliamentis intersunt, ita actiones & consilia inde proceduntia seruilis esse, necesse sit.

Ita ille, verear tamen ut hyperbolice, constar enim proceribus Britannia sua libertas. Verum utrumque res habeat, moris causa proceres conuocandi non sunt. Hi enim si in dignitate sunt, & magni animi, cum indignatione ridere se sentiunt, & iocum esse crudelem, cum vel ad gratiam regiam oia dicenda sunt, vel subeundum periculum. Familiares etiam regis eos contemptui & ludibrio habent, crebroque iactant, iam sibi constare, quid decerni oporteat.

§. 12. In magnis regnis, vbi variae nationes & populi in vnum corpus coalescunt, varia consilia, & collegia institui necesse est, ita in Rebus publicis variè vti habet, sed optime nunc in vastissimis Hispaniarum regnis obseruatur. Hæc vero notauimus, quæ Romanam industriam fugerunt. Primum est. Ad senatum Romanum omnes omnium nationum causæ deferrebantur, atque inter peritos, imperitosque iactabantur, in Hispania singulorum gentium consilia sunt separata. Hinc illa diuersitas est. Nam est consilium Italicarum rerum, quo res Neapolitana, Sicula, Mediolanenses diriguntur. Consilium Belgicum, Indicum, Bellicum, singula regna Hispania sua diuersa consilia habent. Est consilium Status, quod est honoratissimum, consilium religionis, quod est potentissimum. Consilium commendatarum, vestigaliumque. Hoc itaque summæ fuit prudentiæ vni collegio vnum populum tribuere, sic enim rerum gnari facile euadunt, nec varietate obturbantur. Qui in India ordines duxit, aut vrbes gubernauit, facile de regibus barbaris nationibus consilium dederit, non tamen idem peritus rerum Belgicarum, aut Neapolitanarum habebitur, ob diuersitatem legum, & ingeniorum.

Monarchia Hispanica consilia prudentius sunt constituta quam Romana.

Alterum est, quod ego puto consiliorum animam esse. Ut nempe rex in consilio Status, in quo de summis regni negocijs agitur, magnos principes, aut principum æquales habeat, quorum maxime interest auctoritatem regis manere factam testam. Sunt vero in eo consilio non modo principes, sed Archiepiscopi etiam, & antistites, ut in Hispania Commendator Alcantara, aliorumque ordinum, ut S. Jacobi, Calatrava, qui etiam ius habent Bellici consilii adeundi.

Tertium est, quod in his plerumque consilijs ordinatissime, quamuis non celerrime res peragantur. Nam habet rex secum peritissimos consiliarios, qui præsentibus regi causam verbis, aut scripto, plerumque & verbo, & scripto proponunt. Rex deinde priuatim relegens illa scripta perpendit, & ad Collegium aliquod discutiendum dimittit, consiliorum deinde sententiam audit, vel illi cum rege coram definiunt, aut ad eum scripto mittunt. Hanc ob rem constantif

sime ius dicitur, nec ullam monarchiam fuisse hactenus arbitror, in qua minus in gubernatione sit erratum.

Consilia
scripto offi-
re vtilest.

§. 13. Quod si generatim dicendum sit, quid maxime in consilijs requirere debeat princeps, dicam breuiter. Summum fore momentum, vt consilia sua, rationesq; scribere iubeantur, ex scripto breuiter legere, & si omnium auditis sententijs demere, addere, mutare quippiam voluerint, id liceat; modo certa forma modoque consilium suum emendatum principi offerant, vt in vnum libellum omnia compingi facile queant. Nunc dictata a notarijs vitiose, cum iactura temporis excipiuntur, mentem non recte semper percipiunt, in consistorio, hoc est, in arena consilium capiunt. Si scribere iubeantur, id domi, meditatiue facient, celeriter sententiam exponunt, inde cum in archiuo, & in mente, manuque principis seruari sententias suas norint, magna cura id sentent, quod posteritati tanquam fidei, & prudentiae monumentum relinquere se intelligunt. Litera enim scripta maer, & errorem post multos annos arguit, eiusmodi sententia Ciceronis, aliorumque superfluit, ex quibus licet colligere, quo studio sententias dixerint. Nec tenerum consiliarium volo, cui labor scriptionis sit grauis, si enim familiares literas in re priuata scribit, cur non pro salute publica accurate, diligenterq; stylo sententiam exponat? Augustus id egit, vel hac de causa dignus imperio. Sueton. c. 84. ita recenset. Eloquentiam studiumque liberalia ab etate prima cupide & laboriosissime exercebat. Mutinensi bello in tanta mole rerum, & legisse, & scripsisse, & declamasse quotidie traditur: Nam deinceps neque in senatu, neque apud populum, neque apud milites locutus est vnquam, nisi meditata & composita oratione, quamuis non deficeret ad subita extemporali facultate. Ac ne periculum memoria adiret, aut in ediscendo tempus absumeret, instituit recitare omnia. Sermones quoque cum singulis, atque etiam cum Liuisia sua grauiore, non nisi in scriptis, & libello habebat, ne plus minusve loqueretur ex tempore. Pronuntiabat, dulci & proprio quodam oris sono, dabatq; assidue phonsa ope oram: sed nonnunquam infirmis faucibus, praconis voce ad populum concionatus est.

An fidelis consiliarius non poterit, quod tantus Imperator fecit? Atque hac de senatu, & consiliarijs.

C A P V T XIV.

In Monarchia Magistratus qui esse solent post regem

Vetustissima
ma profana
historia, si
cum sacra
conferatur,
recentia sunt.

§. 1. Vm vetera historiae profane, si cum sacra conferantur, antiquitatem non censeantur habere, mihi ex scriptura de magistratibus disputare initio constitutum est, vt primae Monarchiae, quae est Chaldeorum, formam, magistratusque spectemus. Describuntur illi apud Danielelem c. 3. v. 2. Itaque Nabuchodonosor Rex misit ad congregandos Satrapas, Magistratus, & Iudices, Duces, & Tyrannos, & Praefectos, omnesque principes regionum, vt conuenirent ad dedicationem Statuae, quam erexerat Nabuchodonosor Rex. Tunc congregati sunt Satrapae, Magistratus, & Iudices, Duces, & Tyranni, & optimates, qui erant in potestatibus constituti, & vniuersi principes regionum, vt conuenirent ad dedicationem Statuae, quam erexerat Nabuchodonosor Rex: Stabant autem in conspectu Statuae, quam posuerat Nabuchodonosor Rex.

Ex hisce vtrunq; vetustissimae Monarchiae constitutio intelligitur, nam Graecorum scriptores variant, & fallunt. Hanc probatam esse rationem nos docet ipse Daniel, qui cum dicat in se sapientiam esse, plus quam in cunctis, fueritque princeps sapientum & magistratum, probare eam administrationem voluit. Hanc rationem Darius quoque c. 6. 1. instituire cogitauit. Hanc ergo spectemus instructam magistratibus primam

Monarchiam, arborem illam magnam, statuae mysticae caput Aureum.

§. 2. Hoc in imperio vnus post regem summa auctoritate fuit, tres alij sub rege, & sub illo, qui tamen diuersas provincias subditas habuere. Explicatur hoc c. 2. 48. Tunc Rex Danielelem in sublime exiit, & munera multa & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes provincias Babylonis: & praefecit eum Magistratum super cunctos sapientes Babylonis. Daniel autem postulauit a rege: & constituit super opera provinciae Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis.

Daniel vnus
post regem
summus.

Quamquam autem dicatur constitutus super provincias Babylonis, & super sapientes Babylonis, idque restringi posset ad solam provinciam Babylonis, de omnibus tamen magistratibus totius regni accipio, quam late patet: fuisse vero Monarchiam maximam ex eo intelligimus, quod Persicum minus fuerit. Daniel. 11. 37. vocat illum regem regum, & 4. Reg. 25. 27. regnis multis imperat. Vbi cum ait Dan. מלך מלכים tu rex, מלך מלכים rex regum, inter duo verba Chaldaea ponit hebraeam, vt ostenderet insignem regem esse, etiam populi Dei. Multos fuisse reges cum eo in Babylone constat ex eisdem verbis, nam posuit thronum Joachin super thronum regum, qui erant Babylone. Ex Jer. 37. docemur fuisse reges Edom, Moab, Ammon, Tyri, Sidonis, Aegypti, gentes multas, & reges magnos. Hisce omnibus praefuisse Danielelem affirmo. Nam Babylonis magistratibus & sapientibus praerat, illi aut totius Monarchiae caput erant, quem admodum si quis omnibus Romanis magistratibus praesset, censeretur etiam proconsulibus, & provincialibus magistratibus imperare. Talis erat Pompeius, cum annonae procuratio, & Piraticum bellum illi demandatum esset, nam teste Cicer. ex rogatione populi plus potestas in omnes provincias habuit, quam illi qui cum imperio eas obtinebant. Si igitur princeps eorum, qui omnia regebant, erat, non dubium, quin & omnium princeps fuerit. Deinde hoc verba Chaldaea indicant, מלך מלכים & principem magnorum principum. Nam מלך magnum principem significat, quod verbum a Chaldaeis acceptum Hebraei quoque usurparunt, Rabbi Dauid interpretatur principem magnum. In Isa. 42. 25. idem Dauid interpretatur reges gentium, & in Jer. 20. 1. R. Sadrach principes exercitus. Denique Perso-Medicum imperium ex Chaldaeo, seu Babylonio ortum est, & Danielelem legislatorem sapientissimum habuit, vt constat c. 6. 1. Placuit Dario, & constituit super regnum Satrapas centum viginti, vt essent in toto regno suo. Et super eos principes tres, ex quibus Daniel vnus erat: vt Satrapae illis redderent rationem, & rex non sustineret molestiam.

Diuisores
gni Persici.

Consilium autem Danielis sapientissimi viri tale fuit sub Dario, quale sub Nabuchodonosore, nempe vt tres constituerentur super omnia negocia, & horum vnus esset princeps. Eorum potestas in omnes regni partes diffundebatur. Plurima autem a Babylonis mutuata Persas nemo est, qui dubitet. Fecitque Deus, vt cum Persae, & Medii gentium ferocissimi essent, ne omnino crudelitate imperandi societatem humanam violarent, vt Danielelem haberent rectorē, quo factum est, vt Persarum imperium initio optimis legibus fuerit constitutum.

Merito itaque Iosephus Danielelem vocat ἀρχὸς ἐπιτερον βασιλείας. Totius regni curatorem. Confirmat hanc sententiam consuetudo Persarum, qui Surenam constituere solebant, qui a Sar שר quod principem significat, nomen habet. Eius dignitatem in Crasso describit Plutarchus. ὁ δὲ γὰρ ἦν τῶν τοῦ ὀνόματος ἀρχὸς, ἀλλὰ πλεονάζον, καὶ γενεὴ καὶ δόξα, καὶ βασιλεία δούλευσε, ἀνδρεία δὲ καὶ δεινότητι τῶν κατ' αὐτὸν ἐν πάρεσσι πρώτος. ἐπὶ δὲ ἐξήλων δὲ καὶ αὐτὸν ἀειχλίαις σκηνόφορος μέγας καμύλοισι, καὶ διακοσίαις ἀπὸ πᾶσι ἐπὶ ἡγετο πᾶσιν αὐτοῖς.

Surenas
Persarum
potens.

Surenas
Persarum
potens.